

Vai patiesi interpretējam klimata pārmaiņas?

Uldis Biķis, “Latvijas Finiera” padomes priekšsēdētājs, LDDK viceprezidents | 14.01.2026

Publiskajā telpā periodiski tiek aktualizēts jautājums par klimata pārmaiņām un zemes izmantošanu Latvijā. Pēdējā laikā šīs tēmas vizionēšanā padziļināti iesaistījušies Latvijas Bankas eksperti. Noliekot malā metodoloģiskās nianšes un zinātnieku sāncensību, nereti uztrauc raksta autoru neiedziļināšanās jautājuma būtībā – zemes ilgtspējīga izmantošana ir daļa no risinājuma, nevis problēmas. Turklāt ne tikai Latvijā, bet arī Eiropā un visā pasaulē, ja vien vēlamies paskatīties patiesībai acīs.

Ja balstām klimata mērķu sasniegšanu uz atteikšanos saimniekot arvien lielākās platībās, mēs būtībā izvēlamies “strausa politiku” – īstermiņā SEG emisijas samazinās, bet vidējā un ilgākā termiņā mēs zaudējam potenciālu piesaistīt vairāk un dzīvot apritīgāk. Tādējādi mēs pagarinām fosilo resursu izmantošanu, kas pašā saknē nav ilgtspējīgi. Izvēloties šādu ceļu, mēs neizmantojam iespējas, ko piedāvā moderna bioekonomika, kas ir patiesais risinājums cilvēcei, “lai neapēstu zemeslodi”.

Rakstu sērijas autori norāda, ka pārāk intensīva mežizstrāde ir galvenais iemesls, kāpēc zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības (ZIZIMM) sektors Latvijā pēdējos gados pārvērties no neto piesaistītāja par neto emitentu. Un tāpēc mežizstrādi vajag pēc iespējas vairāk samazināt – neskarti meži vislabāk spēs piesaistīt oglekli. Vai tiešām?

Daba ievieš korekcijas. Klimata pārmaiņas ievieš korekcijas

Iedziļinoties jautājuma būtībā, mežizstrāde ir tikai redzamākā daļa no daudz lielākiem procesiem dabā – Latvijā un Eiropā mainās klimats un tā ietekmē mainās arī mūsu mežu struktūra. Piemēram, kukaiņu bojājumi un vētras piespiedu kārtā palielinājuši mežizstrādi un rezultātā iegūta ne jau tā kvalitatīvākā koksne – nākamais pārmetums, ka meža nozare eksportē kurināmo un nespēj audzēt pievienoto vērtību.

Savukārt, ja šādu koksni no meža laikus neizved, meža ekosistēmai tā ir papildu slodze – vētras sagāzti un kukaiņu apsēsti koki drīz aiziet bojā un paši kļūst par emisiju avotu, neļaujot attīstīties jaunam un veselīgam mežam.

Un arī tad, ja kukaiņi vai vētra vēl nav mežu nopostījuši, mežaudzes noteiktos meža tipos (piemēram, egļu meži 50 gadu vecumā un vairāk) klimata pārmaiņu ietekmē ir nobriedušas un to tālāka audzēšana ir pakļauta papildu riskam. Visprātīgāk būtu jau šobrīd no tām iegūt augstvērtīgu koksnes ražu, nevis vēlāk malku, vietā stādot jaunu un veselīgu mežu, kas pielāgots klimata pārmaiņām un modernam atjaunīgo resursu pieprasījumam.

Bet neaktuāls nozaru regulējums, kas balstās novecojušā izpratnē par mežsaimniecību, koksnes produktu pielietojumu un meža aprites ciklu kopumā, neļauj rīkoties pēc faktiskā stāvokļa dabā.

Tieši tāpēc saimniecisko mežu nedrīkst atstāt bez cilvēka ietekmes – mums tam jāpalīdz pielāgoties klimata pārmaiņām. Ar saprātīgu likumdošanu un profesionāliem lēmumiem, kas pieņemti uz vietas mežā, nevis ierēdņu vai ideologu kabinetos. Saimnieciskais mežs nav tikai izolēta ekosistēma dabai. Tas ir būtisks resurss, lai risinātu cilvēces pastāvēšanai un attīstībai svarīgus jautājumus, kā patiesi dzīvot apritīgāk un straujāk mazināt fosilo resursu izmantošanu.

Trūkstošais elements vienādojumā

Ja mērķis ir abstrakta emisiju mazināšana un bioloģiskās daudzveidības palielināšana, iegūstam skaistu “vēlmju sarakstu”, kas nav reālistiski izpildāms bez pašas cilvēces vajadzību iekļaušanas šajā stāstā. Galu galā arī dabas aizsardzībai nepieciešama nauda.

Trūkstošais elements ir tieši ilgtspējīga zemes izmantošana saimnieciskiem mērķiem, lai fosilo resursu vietā izvēlētos atjaunīgos. ZIZIMM sektors šādu risinājumu piedāvā: izaudzēt, novākt ražu un izmantot pēc iespējas ilgāk (atkarībā no biomateriāla veida), lai pēc tam atkal sāktu ciklu no jauna. Tas nozīmē – mērķtiecīgu resursu izaudzēšanu, nevis izrakšanu no zemes dzīlēm. Tāpēc jārikojas atbildīgi un jāizvirza mērķi ne tikai 5 vai 10 gadiem, bet arī ilgākam periodam. Forsējot ZIZIMM mērķus Latvijā, mēs pagarinām fosilo resursu izmantošanu citur pasaulē, ļaujot attīstītajām valstīm turpināt emisijas un neko nedarīt patiesai dabas aizsardzībai.

Bioekonomika Latvijā veido piektdaļu no visas pievienotās vērtības tautsaimniecībā un pusi no visa preču eksporta. Reģionos šie skaitļi ir lielāki un apliecina, ka bioekonomika nav tikai sektorāls jautājums. Tā ir būtiska daļa no visas sabiedrības labklājības, sociālā nodrošinājuma un arī valsts drošības. Bioekonomikas rīcībā ir būtisks kapitāls, lai valstiski un atbildīgi veidotu mūsu kopējo nākotni. Lai celtu vērtību nākotnes bioresursiem (koksnei u.c. resursiem, ko var izaudzēt mūsu zemē), tādējādi palielinot arī savus ienākumus, katram zemes īpašniekam ir pienākums skatīties ilgtermiņā un uzkrāto kapitālu ieguldīt inovācijās.

AS “Latvijas valsts meži” (LVM) kā lielākajam zemes īpašniekam ir liels potenciāls veidot Latviju par bioekonomikas lielvalsti, piemēram, attīstot inovācijas koksnes ķīmiskajā pārstrādē, lai aizstātu fosilās izcelsmes materiālus. Diemžēl Latvija nevarēs izklūst no “vidējo ienākumu slazda”, ja uztvers LVM tikai kā “naudas mašīnu” dažādu budžeta vajadzību apmierināšanai:

Šāda pieeja uztur klasisko kokapstrādi (pamatā zāgmateriālu ražošanu), bet neveicina inovācijas koksnes šķiedrošanā un ķīmiskajā pārstrādē, kam ir vēl straujākas attīstības potenciāls nākotnē

“Zāģētavu biznesa modelis” jau tā ir kapitālietilpīgs un pamatā paredz savas produktivitātes uzturēšanu. Turklāt daudzi lēmumi netiek pieņemti Latvijā

Valstiski un atbildīgi plānot attīstību

Attiecībā uz ekonomikas attīstību, mūsu sabiedrībai un ierēdņiem bieži vien ir raksturīga vēlmju domāšana – gan jau izgudrosim savu *Nokia*, *Skype* vai ko tamlīdzīgu (jo minētie jau grimuši aizmirstībā) un lielā mērā varēsim iztikt bez “šmucīgās” industriālās ražošanas.

Diemžēl realitāte rāda, ka ar dažiem “vienradžiem” ir par maz, lai pabarotu tautu un ir pārāgri norakstīt dažus labus rūpniecības “dinosaurus”. Kaut vai tos pašus zāģmateriālu ražotājus, kas vieni no līderiem eksporta ienākumu masas veidošanā mūsu valstī. Arī dēlis ir pietiekami augstvērtīgs produkts, kas tālāk tiek iebūvēts eiropiešu mājās, aizstājot betonu vai metālu. Tātad ir daļa no ilgtspējīgas būvniecības risinājuma.

Reizēm pārsteidz atbildīgu iestāžu – šajā gadījumā Latvijas Bankas – publiskie viedokļi, kas apšaubā vai pat noniecina bioekonomikas (t.sk. ZIZIMM) lomu mūsu valsts attīstībā. Kā lai nozares tālāk plāno savu attīstību, ja saņemam šādus bremsējošus signālus?

Lai cīnītos par labākām iespējām Latvijai iekļauties pasaules bioekonomikas ķēdēs un aktīvi iesaistītu šajā procesā zinātniekus un izglītības profesionāļus, dažkārt saskaramies ar valstisku kūtrumu un reizēm pat pretdarbību no politikas veidotājiem. Piemēram, koksnes kā atjaunojama materiāla izmantošana būvniecībā. Latvijā tam vajadzēja vairākas desmitgades (tiesiskais regulējums, izglītības sistēma utt.), lai gan Ziemeļvalstīs un Centrālajā Eiropā modernas koksnes ēkas un infrastruktūras objekti tiek celti jau sen un aizvien iet plašumā, pateicoties tādām valstiski atbalstītām iniciatīvām kā *New European Bauhaus* [1].

Kāpēc atjaunīgie resursi ir tik svarīgi?

Daba var iztikt bez cilvēka. Bet cilvēks bez dabas – nē. Taisnība, ka pilnīgi dabiska meža ekosistēma ilgtermiņā ir klimatneitrāla: cik piesaista augot, tik atdod atpakaļ trupējot. Tikai cilvēkam ir izvēle – atstāt koksni mežā vai izmantot savu vajadzību apmierināšanai. Attiecībā uz cilvēka vajadzībām ir svarīgi izprast cēloņsakarību – neviens nepatērē koka siju tādēļ, ka tā ir saražota, bet tieši otrādi – koka siju ražo tādēļ, ka to prasa patēriņš. Patērēt var dažādi, jo jebkurai precei ir aizstājējprece. Piemēram, koka sijai tā būtu tērauda sija. Lai būtu godīgi pret cilvēces kopējo ietekmi uz dabu jeb “ekoloģisko pēdu”, emisiju matemātika jāskatās plašāk, ne tikai ZIZIMM sektorā.

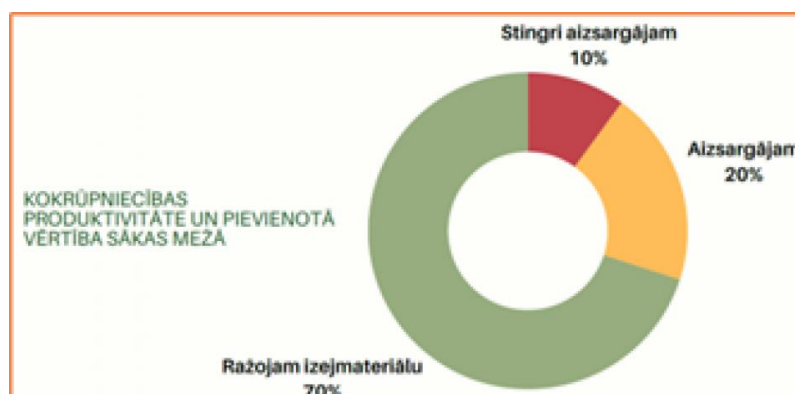
Aptuvenas aplēses liecina, ka koka siju ražošana rada 2–5 reizes mazāk CO₂ ekvivalenta, nekā līdzvērtīgu metāla siju ražošana. Līdztekus tam koka sija uzglabā biogēno oglekli visā tās kalpošanas laikā, kas ir vairāki gadu desmiti, kamēr metāla sija rada tikai emisijas. Tātad izvēloties biomateriālus, mēs samazinām emisijas citos cilvēka darbības sektoros un caur to nodrošinām

savu labklājību daudz atbildīgākā veidā. Tas ir veids, kā ilgtermiņā patiesi tuvināties visas cilvēces klimatneitralitātei – darīt pasauli labāku gan cilvēkam, gan pašai dabai.

Katrai lietai sava vieta

Lai nodrošinātu Latvijas sabiedrībai gan labklājību, gan iespēju dzīvot patīkamā vidē, valstij jālīdzsvaro tautsaimniecības attīstība ar dabas daudzveidības un klimata mērķiem. Latvijas Universitāte (Latvijā vadošā starpdisciplīnu akadēmiskā institūcija) 2025. gadā publicēja pētījumu “Latvijas meža nozares līdzsvarotas attīstības potenciāla ekonomiskais novērtējums un attīstības scenāriji” [2], kurā piedāvā ieviest stratifikācijas principu “70-20-10” zemes izmantošanā (10% – stingrā aizsardzība, 20% – multifunkcionālā izmantošana, 70% – produktīva saimnieciskā izmantošana ar inovatīvām un zinātnietilpīgām metodēm), lai maksimizētu sabiedrisko labumu un mazinātu sabiedrībā uztverto konfliktu starp ekonomiskajām un ekoloģiskajām interesēm.

Ja mēs kā sabiedrība vienojamies no saimnieciskās aprites izņemt 10% valsts platību un samazināt produktivitāti 20% platību (laiks un biomasa), nepieciešami kompensējošie mehānismi produktivitātes celšanai atlikušajās 70% platībās. Mežsaimniecībā tas nozīmē zinātnietilpīgu pieeju, kas ļauj izaudzēt koksni ātrāk, vairāk un kvalitatīvāk.

Aicinām kopīgi strādāt pie šīs pieejas īstenošanas praksē, lai prātīgi un līdzsvaroti sasniegtu visus mūsu sabiedrības mērķus. Bez “uzpūsta” konflikta un neveselīgas sāncensības, katram apzinoties savu darbības laukumu un rūpējoties par kvalitatīvu mērķu sasniegšanu savā jomā. Plaši apspriestais “10-20-70 stratifikācijas princips” ir vienīgais reālais veids, kā sasniegt abus virzienus vienlaicīgi.

[1] *New European Bauhaus: beautiful, sustainable, together.* - New European Bauhaus

[2] *Pilnais zinojums Latvijas meža nozares attīstības scenāriji LMNAS.pdf*